

Robin Hood till vägs ände

I diskussionen om skatteutjämningsystemet glöms det ofta bort att utformningen inte bara är en fråga om rättvisa mellan landstingen utan i minst lika hög grad en fråga om hur vi vill att vår lokala demokrati skall fungera i förhållande till den nationella.

I dag är omkring 80 procent av allt som kommuner och landsting sysslar med verksamheter som staten med lagstiftning ålagt kommunerna att utföra. Bakom lagstiftningen ligger svenskarnas nationella intresse av att alla skall ha tillgång till likvärdig vård, omsorg och utbildning.

Vad är då den lokala demokratins roll i sammanhanget?

Egentligen är det ganska enkelt.

Kommunernas och landstingens verksamhet vilar på två grunder. Dels ansvarar de för en mängd välfärdstjänster i nationens intresse, t ex vård, omsorg och utbildning. Dels ansvarar de för lokala gemensamma angelägenheter, t ex parkanläggningar, simhallar och föreningsliv.

De förstnämnda tjänsterna är en riksangelägenhet och skall erbjudas med likvärdig minimikvalitet över hela landet. De sistnämnda är lokala angelägenheter och därmed frivilliga. Det konstiga är att statsmakterna helt tycks ha glömt bort denna grundläggande och enkla ansvarsfördelning.

I stället för att låta de nationella uppdragen till kommunerna åtföljas av en nationell betalning har man konstruerat ett komplicerat inkomstutjämnings-system för att omfördela skatteunderlag, så att även de fattiga kommunerna skall ha råd att driva verksamheten.

Det vore enklare om staten själv tog in skattepengarna och sedan ersatte kommunerna för den nationella basverksamheten. Kommunalskatten skulle då bara fylla funktionen att finansiera de lokala angelägenheterna och eventuellt frivilligt vald extra kvalitet inom vård, omsorg och utbildning.

Antag att ett visst landsting av något skäl inte vill lägga ned ett dåligt utnyttjat sjukhus. I det läget skulle det vara upp till de lokala politikerna att diskutera finansieringen med sina egna medborgare. Vill man ha kvar sjukhuset får det klaras genom en höjning av den egna kommunalskatten eller genom neddragningar av någon annan frivillig verksamhet.

Dagens utjämningsystem innebär i realiteten att landstingens ursprungliga rätt att beskatta de egna invånarnas inkomster förändrats till en rätt att beskatta rikets genomsnittliga skatteunderlag. Därmed är kopplingen mellan vad invånarna betalar i landstingsskatt och landstingets skatteinkomster helt bruten.

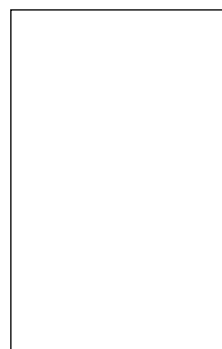
Den obefintliga kopplingen mellan inbetald skatt och landstingets inkomster stämmer dåligt överens med kommun- och landstingsinvånarnas föreställning om det lokala finansieringsansvaret och den kommunala självstyrelsen. Problematiken förstärks av att endast ett fåtal tjänstemän i Sverige kan redogöra för hur systemet fungerar.

Inte en enda landstings- eller kommunpolitiker lär idag kunna redogöra för systemet och ännu mindre förklara

det för sina medborgare. Särskilt svårt blir det att övertyga medborgarna om det kloka i de inbyggda »Pomperiposa-effekterna», dvs att ju mer medborgarna betalar in i skatt ju sämre ekonomi får kommunen.

Det är dags för systemskifte. Läkarförbundet har i sitt remissvar på den senaste översynen av utjämningsystemet föreslagit att Robin Hood ersätts av en statlig ersättning för obligatorisk verksamhet. Rent tekniskt skulle reformen innebära att ca 25 kr av den nuvarande kommunalskatten skulle växlas bort mot en ny statlig skatt. Den återstående kommunalskatten (inklusive landsting) skulle hamna på ca 6 kr.

Läkarförbundet menar att ett sådant system skulle återföra den kommunala självstyrelsen till sin ursprungliga innebörd, tydliggöra rollfördelningen mellan stat och kommun och förbättra vårt demokratiska system.

Kåre Jansson

Kåre Jansson
är utredningschef på Läkarförbundet